

РЮНОСКЕ АКУТАГАВА ПАРЧЕ ЗЕМЯ

Превод от японски: Дора Барова, 1986

chitanka.info

Нитаро, синът на О-Суми, умря тъкмо когато настана време да берат чая. Все едно, Нитаро бе парализиран и близо осем години не ставаше от легло. Намъчил се бе и той, клетият, пък и тия край него, та О-Суми не понесе загубата чак толкова тежко. И докато палеше благовония пред ковчега, струваше ѝ се, че най-сетне се е измъкнала от безкрайно дълъг тунел.

Изпратиха покойника, както си му е редът, и О-Суми пое грижите за снахата О-Тами. О-Тами беше още млада с момченце на ръце, а на всичко отгоре, откакто Нитаро легна болен, тя пое на гърба си цялата работа на нивата. Тъй че пуснеше ли я да се задоми другаде, старата жена щеше да остане сама с невръстно внуче и да се чуди как да свързва двата края. Разтревожи се О-Суми, но реши, щом отmine четиридесет и деветият ден, да вземе на О-Тами мъж и да я остави у дома си, за да продължи да работи на полето и да храни къщата. Кроеше планове да я ожени за братовчеда на Нитаро — Йокичи.

Ето защо, когато на утрото след седемдневния помен О-Тами се развъртя да разтребва, О-Суми насмалко не примая от уплаха. Тя тъкмо бе поседнала с внучето Хироджи на верандата пред задната стая. Детето си играеше с цъфнала вишнева клонка, откършена скришом в училищния двор.

— Слушай, О-Тами, то лошо, че досега си мълчах, ама... Викам си, дали пък няма да ме оставиш да кукувам сама с детето и да си идеш отгук, а?

Гласът ѝ не натякваше, а по-скоро молеше.

— Какви ги приказваш, мамо? — отвърна развеселена О-Тами, без дори да се обърне.

Това стигаше на старата жена, за да се успокои.

— Тъй, тъй... То вярно, че ти няма току-тъй да се връцнеш и да си идеш. Тъй, тъй... — занарежда жалостиво тя. Но си личеше, че все повече се умилява, а накрая по сбръчканите ѝ страни се затърколиха сълзи.

— Ако ти е по душа, все тук ще си остана... Къде да вървя без това дете?

О-Тами прегърна просълзена момченцето в скута си. Хироджи като че се позасрами и целият се устреми към падналата върху старите рогозки в стаята цъфнала вишнева клонка...

О-Тами продължи да работи както преди. Само че разговорът за зетя излезе по-труден, отколкото очакваше старата. Снахата, изглежда, изобщо не се интересуваше от това... О-Суми все гледаше да я заприказва, да я склони да каже какво ѝ е на сърцето и на ума. Но О-Тами се измъкваше с обещанието: „Добре де, ще видим, живот и здраве, догодина“. Свекървата се тревожеше, но в същото време ѝ ставаше някак драго. Тормозеше се най-вече какво ще кажат хората, но се хващаше за думите на снахата и чакаше годината да мине.

Но на следващата година се повтаряше същото — О-Тами гледаше да отхвърли работата на нивата, а за друго дори не помисляше. О-Суми подхващаше отново, по-настойчиво от преди, разговора за женитбата, понеже не можеше да си затвори ушите за натякванията на роднините:

— Млада си още, О-Тами, не можеш я кара без мъж.

— Не мога, ама какво да правя? Я си помисли, какво ще стане, ако влезе тук чужд човек. И за Хиро^[1] лошо, и за теб трудно, пък за мен да не говорим...

— Ами че вземи тогава Йокичи. Разправят, че оставил вече картите и влязъл в пътя.

— То добре, защото ти е роднина, ама на мен какъв ми е? Никакъв! Остави тази работа. Ще потърпя още малко, пък...

— Ама то не е като да търпиш година-две.

— Нищо ми няма, мамо. Нали е заради Хиро. Вярно, че сега се трепя, но поне няма да делим нивите и всичко ще е за него.

— Тъй, тъй, О-Тами, ама... (На това място старата жена винаги понижаваше многозначително глас.) Всички са отворили едни усти. Виж, друго ще е, ако туй, дето ми го приказваш, го кажеш и на тях, но...

Много пъти двете си говореха така, но от тия разговори О-Тами като че повече се заинатяваше и отказваше да се замисли за друг мъж. Залавяше се още по-усърдно за работа и сама, без мъжка помощ, садеше картофи и жънеше ечемик. Летем гледаше и добитък и излизаше да коси дори в дъжд. С неуморимото си трудолюбие О-Тами сякаш даваше да се разбере, че за нищо на света няма да пусне в къщата чужд човек. В крайна сметка О-Суми вдигна ръце и я остави на

мира, защото и на нея самата нито ѝ беше трудно, нито неприятно да го стори.

О-Тами продължи да изхранва сама, с двете си слаби женски ръце, къщата. Не ще и дума, че я крепеше една-едничка мисъл — „заради Хиро“. Но имаше и друго. В душата на тая жена, изглежда, се коренеше и извечна, предавала се от поколение на поколение сила. Тя беше „преселница“ от суров планински край. Съседките често я хвалеха на свекърва ѝ: „Много е яка твойта О-Тами! Да ѝ се не надява човек! Преди време я видяхме да прехвърля наведнъж по четири снопа ориз“.

О-Суми гледаше да ѝ се отблагодарява с работа — грижеше се за малкия Хиро, оправяше се с добитъка, переше, готвеше, носеше вода. Работата из къщи не беше никак малко, но О-Суми не подвиваше крак и вършеше всичко с леко сърце.

Една късна есенна вечер О-Тами се прибра по тъмно с голям наръч борови клони. Задянала детето, О-Суми тъкмо палеше банята в тясната пристройка с пръстен под.

— Виж какъв студ сви. Ти какво толкоз късно?

— Днес се отвори много работа.

О-Тами пусна тежките клони на земята и се приближа до огнището, без да сваля калните си сламени сандали. В огнището горяха буйно дъбови корени. Старата жена понечи да се изправи, но Хиро тежеше на гърба ѝ, тъй че трябваше да се хване за ръба на бъчвата.

— Влизай да се окъпеш.

— По-напред дай да ям, че изгладнях. Картофи опече ли?

О-Суми закрета към килера и донесе гърнето с неизменните печени батати.

— Отдавна са готови, ама сигурно са истинали, че то виж кое време е.

Двете нанизаха бататите на бамбукови клечки и ги протегнаха над огъня.

— Детето вече спи. Да го беше пренесла в постелята.

— Нищо му няма. Я днес какъв студ е, не може да се спи на пода — отвърна О-Тами, прозя се и взе да поглъща димящите картофи така,

както ядат само капналите от работа на нивата селяни. О-Тами лапаше картофите цели, направо от клечката. А превита под тежестта на сумтящото насън внуче, старата жена ѝ печеше все нови и нови.

— Как да не изгладнееш, като се убиваш по цял ден от работа! — подхвърляше тя и от време на време поглеждаше снаха си с очи, пълни с възхищение. Но огряна от светлината на огнището, О-Тами мълчеше и преглъщаше картоф след картоф.

Младата жена не жалеше сили и продължаваше да върши цялата мъжка работа. Понякога плевеше и нощем, на фенер. О-Тами имаше наистина мъжка сила и свекървата я уважаваше дълбоко за това. Но май по-скоро се боеше от нея. О-Тами бе поела работата на нивата и в гората, а останалото трупаше на свекърва си. Напоследък и бельото си вече не переше. О-Суми превиваше безропотно и без това вече прегърбения си гръб и по цял ден припкаше, без да подвие крак. А при среща не пропускаше да се похвали на съседските баби: „Тя мойта О-Тами цена няма! Вече не ме е страх да умра — в къщата ни неволя няма да влезе!“.

Само че О-Тами сякаш бе обзета от ненаситен ламтеж да трупа и след година-две отвори дума да посадят на нивата отвъд реката черници. Наумила си бе, че е глупаво да дават на изполичари цели пет тана^[2] земя срещу някакви си десет йени, вместо да насадят там черници и така, между другото, да отглеждат буби, тъй че ако цената на суровата коприна не падне; да си докарват по сто и петдесет йени годишно. То и на О-Суми ѝ се искаха повечко пари, но я плашеше мисълта за допълнителна работа, която щеше да се стовари на гърба ѝ. Пък и бубите искаха толкова грижи, че като чу какво е решила снахата, старата жена не издържа и възропта:

— Слушай, О-Тами, аз от работа не бягам. Не ме е страх от работа. Ами я разсъди. Без мъж е тая къща, с малко дете, дете по цял ден реве и си иска своето. Аз и сега едва се оправям, пък с бубите съвсем... Че и за мен помисли.

О-Тами видя, че свекърва ѝ а-ха да ревне и повече не настоя за бубите, но за черниците съвсем се заинати:

— Добре, добре, какво ли те питам, като и без това сама, с тия две ръце ще се оправя — измърмори подигравателно тя и изгледа

сърдито старата.

От този ден О-Суми отново се замисли да ожени снаха си. Тя открай време мечтаеше в къщата да влезе мъж, защото се тревожеше и за бъдещето, и какво ще кажат хората. Но сега се прибави и друго — надеждата, че зетят ще я отърве от непосилната работа, която трябваше да върши из къщи, докато снахата е на полето. Ето защо желанието ѝ да задоми О-Тами стана по-силно от всякога.

Една вечер, когато мандариновите дървета зад къщата вече тънеха в цвят, О-Суми приседна под лампата, изгледа снаха си над очилата, които слагаше по здрач, и подхвана отдалеч за зетя. Но седнала по турски пред огнището, О-Тами продължи невъзмутимо да хруска осолена соя и само измърмори:

— Ти пак твойта. Я ме остави на мира.

По-рано за О-Суми това бе достатъчно, за да спре, но сега... сега тя не се украти и продължи да настоява:

— Ти недей така. Ето утре за погребението е наш ред да копаем гроб, а то без мъж тая работа става ли?

— Добре де. Ще ида да копая, какво толкоз?

— Как? Че бива ли ти, жена, да... — О-Суми понечи да се изсмее преко сили, но видя лицето на снаха си и не посмя.

— Не вярвам, мамо, да си наумила да се отдадеш на спокойствие — подкачи я подигравателно О-Тами и прегърна коленете си.

Старата жена се засегна дълбоко и неволно смъкна големите си очила. Смъкна ги, без да разбира какво прави.

— Бива ли да говориш така? Аз какво, нищо, ама...

— Забрави ли какво приказваше, когато умря бащата на Хиро, а? Че е грях пред миналите поколения да делим земята. Така ли беше?

— Че го казах, казах го, но в живота всичко е с времето си. Няма какво да се прави, няма...

О-Суми се силеше да докаже, че и в тяхната къща трябва да има мъжка сила, че иначе няма да могат да я карат. Силеше се старата жена, ала и на нея собствените ѝ думи звучаха неубедително. И то най-напред, защото не можеше да извади на бял свят туй, дето ѝ беше на сърцето — желанието да поживее на спокойствие.

Но снахата забеляза това и се нахвърли върху нея, без да спре да хрупа осолената соя. На всичко отгоре имаше остър език, с който О-Суми не можеше да излезе наглава.

— На теб ти е все тая. Така или иначе ще умреш по-рано. Ама мен питаш ли ме какво ми е да вехна така сама?! Понякога нощем се будя от болки в ръцете и краката, лежа и си мисля, че се затривам от глупав инат. Лежа, мисля, ама... Пък после си викам, че е заради къщата, заради Хиро. Ама не ми олеква и плача ли, плача...

О-Суми не възрази, а само изгледа мълком снаха си. Разбра, че каквото и да говори, каквото и да доказва, до края на дните си няма да спре да се блъска и трепе. Когато О-Тами най-сетне свърши, старата жена си сложи пак големите очила и по-скоро на себе си промърмори:

— То на тоя свят не става все така, както сме си го намислили, О-Тами. А мен вече няма да ме чуеш уста да отворя за това.

След двадесетина минути някой от селските ергени мина бавно край къщата и подпя тихичко: „Млада лелко, на коситба ли отиваш днес? Полегни, трева зелена. Със сърп остър ще те подкося“.

Гласът се отдалечи и О-Суми отново изгледа снаха си над очилата. Ала О-Тами се прозяваше, опнала крака.

— Я ние да лягаме, че утре пак по тъмно ще ставам — измърмори тя, награби шепа соя и се надигна морно от огнището.

О-Суми стиска зъби и се мъчи още три-четири години. Приличаше на впрегната в юлар грохнала кранта. А О-Тами работеше все така упорито и неуморно на нивата. О-Суми по цял ден шеташе из къщи, без да подвива крак. Над главата ѝ като че свистеше невидим камшик и я караше да тръпне от страх. Всъщност О-Тами често я бодваше с острия си език — веднъж, че не запалила банята, друг път, че забравила да разстеле ечемика да съхне или изтървала кравата. Старицата мълчаливо понасяше всичко. От една страна, защото бе вече навикнала да търпи, а от друга, защото внучето Хироджи беше много по-привързан към нея, отколкото към майка си.

Иначе привидно О-Суми не се измени и ако имаше все пак някаква промяна, тя беше, че старата жена престана да се хвали със снаха си. Но хората като че не го забелязваха. Във всеки случай съседките все повтаряха: „Тя О-Суми не е за мислене!“.

Един летен ден по обяд О-Суми седеше на приказки със съседската баба в сянката на лозницата пред хамбара. Наоколо бе тихо, чуваше се само бръмченето на мухите в обора. Съседката припалваше

час по час къси цигари — угарките на сина ѝ, които тя грижливо събираше.

— Твойта О-Тами днес какво? Коси ли? Гледаш я млада, пък всичко ѝ иде отръки.

— То на жената къщната работа най ѝ приляга.

— Ами, по-хубаво, че ѝ е по сърце да работи на нивата. Виж, мойта снаха е наопаки. Седем години стана, откак е у нас, ама ни веднъж не е стъпила на полето поне бурените да пооплеви. По цял ден се щура из къщи — пере децата, кърпи разни неща, шие...

— По-добре е така. И децата са чисти, и тя е нагласена, че да не я е срам пред хората.

— То вярно, че днешните млади никак не обичат полската работа... Я, какъв е тоя шум?

— Какво? А-а, кравата нещо из обора...

— Кравата ли? Гледай ти и то добичето... Та си викам де, че и млад да си, пак тежи да косиш в тая жега.

Така кротко и мирно си бърбеха стариците на сянка.

Повече от осем години откакто бе останала вдовица, О-Тами изхранваше къщата сама, с двете си женски ръце. През това време славата ѝ се разнесе из цялата околия. Тя, разбира се, не беше вече „младата вдовица“, която денем и нощем се трепе да печели и трупа. Нито пък „младата лелка“, както ѝ викаха селските ергени. Затова пък стана пример за снаха. Образец на женска добродетел. Нямаше човек да не подмята: „Погледни и се поучи от О-Тами“. А О-Суми не смееше да се оплаче дори на съседките. Но дълбоко в душата си, може би несъзнателно, тя все още се надяваше на провидението. Ала и тази нейна последна надежда се топеше постепенно като пяна. Сега едничкото ѝ упование бе внукът Хироджи. Всичките ѝ мисли, цялата ѝ обич бе само за този дванадесет-тринадесетгодишен момчурляк. Ала често ѝ се струваше, че може да остане и без тази своя последна опора.

Един ясен есенен ден Хироджи дотича запъхтян от училище с вързопчето книги под мишница. О-Суми тъкмо въртеше ловко голям кухненски нож и цепеше пред хамбара сливи за сушене. Хироджи прескочи леко рогозката, на която съхнеше ечемик, застана смирено пред баба си и поздрави почтително. Сетне най-неочаквано попита:

— Бабо, вярно ли, че мама е забележителен човек?

— Защо, сине? — О-Суми спря и изгледа момчето.

— Така каза учителят в часа по морал: „Майката на Хироджи е най-забележителният човек в цялата околия“.

— Учителят ли?

— Да. Излъга ли?

О-Суми се обърка. Щом и в училище разправяха на внука ѝ такива страшни лъжи, то... Изненадата ѝ нямаше граници. Но след миг старата жена се съвзе и подхвана да хули яростно снаха си, и то така, че сама не можеше да се познае:

— Лъжа! Голяма лъжа! Майка ти, сине, работи на полето за трима и затуй хората я хвалят. Ама сърцето ѝ е лошо. Подгонила ме е мен, старата, и само аз си знам какъв тормоз ме тормози...

Хироджи я гледаше слисан, защото за пръв път я виждаше толкова сърдита. А О-Суми, изглежда, се разкая, защото неочаквано заплака.

— Затуй, бабиното, ти си ми едничката надежда, така да знаеш. Щом навършиш седемнадесет, сине, веднага се ожени, че и баба ти бял ден да види. Тя майка ти е готова да чака, докато отслужиш войник, ама аз мога ли търпя дотогава? Разбра ли, мойто момче? Ще гледаш ти старата си баба и заради себе си, и заради баща си. Пък и аз ще ти се отплатя с добро. И всичко, дето е мое, на теб ще остане...

— А от тия сливи ще ми дадеш ли, като станат? — Хироджи опипваше плодовете в кошницата и се облизваше.

— Ще ти дам, детето ми, как да не ти дам. Я какъв малък си още, пък от всичко отбираш. Да помниш какво ти рекох, чу ли? — засмя се през сълзи О-Суми. Смехът ѝ приличаше на хълцане.

На другата вечер О-Суми се спречка жестоко със снаха си. Всичко започна от дреболия — че изяла картофите на О-Тами. Но от дума на дума О-Тами най-накрая подхвърли ехидно:

— Щом не щещ вече да работиш, лягай и мри!

При тези думи О-Суми побесня повече и от предния ден. Тя разбута Хироджи, който спеше сладко, положил глава в скута ѝ, и закрепця:

— Стани, Хиро! Събуди се, хайде! Стани и чуй какви ги приказва майка ти. Било ми, вика, време да мра. Ама чуй и аз какво ще кажа. Майка ти, вярно, напечели и понатрупа, но земята ни — едно чо^[3] и три тана, всичката, дето я имаме, още дядо ми и баба ми са я разорали и преобърнали. Тъй де. Тя майка ти разправя да мра, като съм

петимна за почивка... Добре, О-Тами, ще умра. Мен от смъртта не ме е страх. Но под свирката ти няма да играя, тъй да знаеш. Ще умра, ама и теб няма да оставя на мира след това...

О-Суми крещеше ли, крещеше колкото ѝ глас държи и прегръщаше разплаканото дете. А снахата лежеше изтегната пред огнището и изобщо не я слушаше.

Но О-Суми не умря. Затова пък на другата година преди празника Дойо^[4] яката и напращяла от здраве О-Тами се зарази от тиф и на осмия ден се спомина. Вярно, че тогава дори в тяхното малко селце имаше много болни. На всичко отгоре О-Тами излезе по реда си да копае гроб на ковача, също покосен от тифа. А след неговото погребение откара чирачето му в инфекциозната болница. „Там трябва да си се заразила“, упрекна я старата жена, когато О-Тами се върна от доктора с пламнало лице.

В деня на погребението ѝ валеше дъжд. Но цялото село начело с кмета излезе да се прости с нея. И всички, до последния човек, оплакваха младата покойница и окайваха Хироджи и О-Суми, останали без единствената си опора.

Един от управниците събщи пред събралото се множество, че в околията тъкмо се гласели да наградят официално О-Тами за похвалното ѝ трудолюбие. При тези думи на старата жена не ѝ оставаше нищо друго, освен да склони покорно глава.

— Съдба, какво да правиш. Още миналата година подадохме молбата за наградата, не пожалихме пари за влак и двамата с кмета пет пъти ходихме при околийския управител, за да уредим тая работа. Направихме каквото можяхме, ама ето каква излезе. Ние се примирихме, ами примирете се и вие, то друго не остава — добави смирено добрият човек и сведе пред О-Суми олисяла глава.

А младият учител го слушаше, присвил сърдито очи.

Вечерта след погребението О-Суми и Хироджи легнаха под една мрежа против комари в ъгъла на задната стая, където стоеше домашният олтар. Двамата спяха обикновено на тъмно, но тази нощ в олтара горяха свещи. На всичко отгоре от старите рогозки като че все още се носеше миризма на дезинфектиращ разтвор и може би затова О-Суми дълго не можа да заспи. Не ще и дума, че смъртта на снахата ѝ

донесе огромно щастие. Старата жена можеше вече да не се блъска. И да не живее в постоянен страх от мъмрене. Имаше спестени три хиляди йени и земя — едно чо и три тана, тъй че отсега нататък двамата с внука можеха всеки ден да ядат ориз и да си купуват, ако искат, чували с любимата осолена соя. О-Суми не си спомняше да е изпитвала досега такова облекчение. Облекчение ли?... Паметта ѝ я върна девет години назад в една нощ, когато също като сега бе въздъхнала с безкрайно облекчение. Беше през нощта след погребението на родния ѝ син. А тази? Тази пък бе нощта след погребението на снахата, родила внука ѝ.

О-Суми отвори неволно очи. Детето спеше невинно по гръб до нея. Тя се загледа в лицето му и постепенно осъзна, че е безсърдечна и зла жена. Мина ѝ през ума, че и нещастният ѝ син Нитаро, и снаха ѝ О-Тами са били зли и безсърдечни. Тази мисъл изтласка трупалите се девет години омраза и ярост. Но изтласка и утешителните ѝ надежди за щастливо бъдеще. И О-Суми, и другите двама, вече покойници, бяха зли и безсърдечни. Но най-долна от тримата все пак си оставаше тя, живялата в срам и позор. „О-Тами, защо умря, дъще, защо!?!“, простена старицата. И неочаквано от очите ѝ рукоуха сълзи.

Капнала от умора, О-Суми се унесе чак към четири часа. Но в небето над сламения покрив вече настъпваше хладното утро...

Декември 1923 г.

---

[1] Галено от Хироджи. — Б.пр. ↑

[2] Мярка за повърхност, равна на 0,099 хектара. — Б.пр. ↑

[3] Мярка за повърхност, равна на 0,99 хектара. — Б.пр. ↑

[4] *Празника Дойо* — народен празник, който първоначално се е отбелязвал четири пъти годишно — осемнадесет дни преди настъпването на всеки нов сезон. Постепенно обаче започват да наричат така само празника за посрещане на есента — около 20 август. — Бел.р. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.